

LIETUVIŲ JUODAS IR VOKIEČIŲ SCHWARZ ŠALUTINĖS REIKŠMĖS

GRAŽINA ASTRAMSKAITĖ

0. Leksinė žodžio reikšmė labai sudėtingas kalbos reiškinys, jungiantis savyje nemažai tarpusavyje susijusių ingredientų [Виноградов, 1977, c. 162–189; Шмелев, 1973, c. 211–258; Апресян, 1974, c. 56–69; ir kt.]. Tai ir pagrindiniai bei šalutiniai, pastovūs bei kintantys, eksplicitiniai bei implicitiniai požymiai [Войшвилло, 1967, c. 155; Стернин, 1979, c. 53–64]. Tačiau kalbėjimo metu realizuojama ne visą leksinę reikšmę, o tik vienas kuris nors jos ingredientų. V. Šmitas tokį realizavimą vadina *aktualiąją* žodžio reikšmę [Schmidt, 1967, p. 26 tt.]. Leksinė žodžio reikšmė, būdama kalbos sistemos dalis, kartu yra aktualių žodžio reikšmių realizavimo kalbėjimo procese potenciali [Schmidt, p. 28]. T. Šipan šiam atvejui siūlo terminą *potencinė reikšmė* [Schippan, 1972, p. 59]. Tarybinėje lingvistikoje paplitęs terminas *leksinis-semantinis variantas* [Смирницкий, 1954, c. 16; Звегинцев, 1957, c. 125–126; Уфимцева, 1986, c. 34–35]. Ši terminų įvairovė, tiksliau paininga, liudija tai, kad jie suprantami nevienodai, nors iš tikrųjų jie žymi daugiareikšmio žodžio atskiras reikšmes. Kad išvengtume šios terminologinės painiavos, mes šiame darbe toliau vartosime tradicinius semasiologijos terminus *reikšmė* arba *sema* ir *žodžio reikšmės komponentas* arba *sema* [Baldinger, 1966, p. 3 tt.].

Pagrindinis šio straipsnio uždavinys yra aprašyti daugiareikšmio lietuvių k. spalvos būdvardžio *juoda* s reikšmių periferiją, t. y. tas semas, kurios netiesiogiai ar tik iš dalies susijusios su fiziniu juodos spalvos aspektu (tiesioginės, arba spalvos, reikšmės buvo išnagrinėtos jau anksčiau [Astramskaitė, 1977]). Straipsnis, kaip matyti iš antraštės, yra gretinamojo pobūdžio. Tiek lietuvių *juoda*s, tiek vokiečių *schwarz* yra labai senos kilmės žodžiai, turintys gana išsišakojusią semantinę struktūrą, kuri ir savo apimtim, ir reikšmių hierarchija skirtingose kalbose dažnai būna skirtinga. Kadangi ekstralingvistiniai faktoriai (denotatai) yra tie patys, manoma, kad skirtingų žodžių reikšmių struktūrų reikėtų ieškoti kalbos sisteminiuose santykiuose [plg. Leisi, 1961, p. 19 tt.]. Todėl šios spalvos pavadinimų sugretinimas turėtų padėti geriau išryškinti jų specifiką ir panašumus abiejose kalbose.

1. Žodžių junginyje *juoda duona* būdvardis *juoda*s šalia spalvos reikšmės turi ir kitą, pejoratyvinę semamą – 'prastas', 'blogos kokybės': *Daili ji mergina, nors ir vargo spaudžiama ir ne kartą juodos duonelės su*

druska pasikrimsi dirbo Sim. 3, 203. Šis pejoratyvinis atspalvis yra taip pat ir kai kuriuose priežodžiuose, kaip antai: *Juoda duona ne badas* LKŽK. *Balti dantys juodos duonos nemėgsta* LKŽK. *Juoda duona* šia prasme sudaro semantinę opoziciją su *balta duona*, t. y. 'geros, aukštos kokybės'. Tą patį pejoratyvinį atspalvį matome ir žodžių junginyje *juodas darbas: Nuo tamsos lig tamsos juodas, purvinas, be džiaugsmo svetimas darbas* Bor. 39. Ta pačia reikšme vartojamas ir sudurtinis žodis *juodarankis* 'prastas, nekvalifikuotas darbininkas' kaip semantinė opozicija žodžiui *baltarankis* 'dirbantis lengvą darbą': *Mestum tu naktimis kvailiojęs, – vėl šneka motina – Juodarankis, be klasių esi* Balt. 109.

1.1. Junginiuose *juodas darbas, juodas vargas* galime išskirti semą 'sunkus, kasdienis', kuri taip pat turi neigiamą atspalvį, susijusį su 'prastas': *Kitą dieną juodas darbas parodą rengiant* MKČ 21. *Juodos rankos pasaulį peni* LKŽK. *Pamilau aš vargą juodą* LKŽK. Ši semą atspindi ir idiominiam posakyje *dirba kaip juodas jautis/arklys: Visą savaitę dirbau visur kaip juodas jautis* Še. 178. Junginys *juoda duona* šalia semos 'prastas' taip pat turi semą 'sunkiai uždirbtas'.

1.2. Kita pejoratyvinė semos 'prastas' semą – 'neužbalintas, be pieno ar mėsos': *Vakarais, kartais pasrėbę juodos putros..., kalbėdavo apie viską, tiktai ne apie dievą, nes dievas su jais drauge būdavo* Bor. 135.

2. Apibūdinamas daiktavardį *žemė*, būdvardis *juodas* yra ne tik šio žodžio pastovus epitetas, bei ir žymi a) neapsėta, besilysinčių dirvų: *Avižieną paliksiu juodu pūdymu* LKŽK; b) sutryptą žemę: *Jam, matyt, atsibosta jas nešti; jis sviedžia jas šalin ant sutremptos juodos žemės* Lank. 59; c) nugrauztą žemę: *Arkliai taip visada kruvinai nugrauzia, kad juoda žemė paliеka* LKŽK. Ši semema, kaip ir pirmoji, iš dalies yra susijusi su fiziniu juodos spalvos aspektu. Vokiečių *schwarz* šių sememų neturi.

3. Junginiuose su abstraktu *liūdesys*, laiką žyminčiais daiktavardžiais *valanda, diena* etc., išryškėja perkeltinė *juodo* semema 'nelaimingas, liūdnas'. Ši semema leidžia sudaryti visai kitas sinonimines ir antonimines eiles su *juodas/schwarz*. *Juodas* čia sutampa su paraspalvos pavadinimu *tamsus/dunkel*, su jo perkeltine semema 'liūdnas, niūrus' ir sudaro opoziciją su žodžio *šviesus* semema 'linksmas, giedras, nerūpestingas', plg.:

Reikia, kad jis sužinotų, kitaip labai jau juodos ir niūrios bus paskutinės jo minutės Balt. 75

Mir deucht, seine schwarze Stunde schlägt Schi. 4, 186. → ... *seine dunkle Stunde*

→ ... *labai jau tamsios niūrios bus paskutinės jo minutės.*

schlägt.

seniai jau pažįsta šitą moterį, kuri ... gali ilgam pavirsti juodu liūdesio šešėliu Sav. 31

Sie hing sehr oft ihren schwarzen Gedanken nach MDtI →

→ ... kuri gali ilgam pavirsti tamsiu liūdesio šešėliu.

Sie hing sehr oft ihren dunklen Gedanken nach.

Šia semema aptinkame taip pat daugelyje frazeologizmų:

Jis visą gyvenimą plėšėsi ir taupė juodai dienai Bub. 53.

„Ein schwarzer Tag für unsere Sache“, schreibt Bruno Tiches unter dem Datum des 9. November 1923 in sein Tagebuch Hart. 47.

Vokiečių kalboje aptinkamas dar anglicizmas *der schwarze Freitag* (juodasis penktadienis 'nelaimingas penktadienis') [Grimm, 9, 2316]; *etwas in den schwärzesten Farben malen/schildern* (piešti patiomis niūriausiomis spalvomis): *Er malte sich seinen Zustand in den schwärzesten Farben und glaubte an keine Heilung* MDtI; *mit etwas sieht es schwarz aus* (prasti reikalai/popieriai): *Mit der Obsternte sieht es dieses Jahr schwarz aus* MDtI; *schwarz sehen* (būti pesimistu): *Gib doch zu, Lothar, dass du immer alles zu schwarz gesehen hast – oder?* Hochh. 57; *schwarz in schwarz sehen* (viską vertinti pesimistiškai): *Du siehst wieder mal alles schwarz in schwarz, Oskar! Es ist ja schliesslich keine Schand, Dora Martin gastieren zu lassen* KMa. 30. Kaip matyti iš šių pavyzdžių, semema 'liūdnas' vokiečių kalboje dažniausiai yra frazeologizmuose, ko negalima pasakyti apie lietuvių juodas.

3.1. Visose Europos tautose juoda spalva žymimas gedulas. Su tuo yra susijusi ir sema 'gedulingas'. Šią semą galima laikyti tipologiškai universalia visoms Europos kalboms:

Dvi juodos gedulo vėliavos plakėsi vėjyje Bor. 73.

... ich komme ..., schwarz gekleidet, nach der Beer-digung des Vaters We. 37.

Vokiečių kalbos pasakymas *in Schwarz, schwarz gehen/tragen* reiškia 'nešioti gedulą, vaikščioti apsirengus gedulo rūbais': *Meine Mutter, die ging immer in Schwarz. Es gab im ersten Weltkrieg 13 Tote in Familie. Und in mir ist auch viel Schwarz* No. 52.

Šios semos universalumą galima aiškinti tuo, kad opozicija *laimė + nelaimė* įvairiose Europos tautose siejama su *balto + juodo* simbolika. Slavų mitologijoje, pvz., aptinkame netgi baltąjį dievą (Белобог), simbolizuojantį laimę, ir juodąjį dievą (Чернобог), simbolizuojantį nelaimę [Иванов, Топоров, 1965, 66].

4. Neigiamos savybės atspindi taip pat perkeltinėje *juodo* sememoje "blogas": *Aš pagalvojau, kad Ridikas, jei būtų dailininkas, pieštų tik dviem spalvom – juoda ir balta. Jo kalbos paletėje kitų spalvų nebuvo. Aš – i u o d a s. Ridikas – baltas* Pož. 83. Ši semema pasitaiko ir kai kuriuose idiominuose posakiuose: *matyti juodo ir balto; nei juoda, nei balta nesakyti; iš dviejų juodų nepadarysi nė vieno balto* LKŽK. Visais šiais atvejais juodas yra balto opozicija: *juodas + baltas = blogas + geras*.

Vokiečių kalboje ši semema aptinkama tik dviejuose frazeologizmuose: *schwarze Seele* (juoda siela) – *Was er sich alles ausdenkt, um anderen zu schaden und sich Vorteile zu verschaffen – er hat schon eine schwarze Seele* MDtI; ir *bei j-m schwarz angeschrieben sein* (būti apie ką nors blogos nuomonės) – *Da er bei den Lehrern schwarz angeschrieben stand, so brachte er beständig die erbärmlichsten Zensuren nach Hause* ThMa. 283.

Ši juodo semema turi kelias semas:

4.1. 'piktas, nelaimę lemiantis':

Atskrido neganda juoda ties močios langu Nėr. 267.

das schwarze Krächzen viel Hunderter Raben Ro. 274.

Ši sema dažna politiniuose tekstuose:

bet valdyboje vis dėlto nusveria juodoji šimtinė, arba konservatoriai MKČ 37.

In den fünfziger Jahren des vorigen Jahrhunderts, d. h. in den Jahren der schwarzen Reaktion Beb. 102.

Lietuvių kalboje frazeologizmas *juodoji šimtinė* yra vertinys iš rusų kalbos (черная сотня). Vokiečių kalboje šio frazeologizmo nėra. Frazeologizmai *juodoji reakcija*, *juodosios buržuazijos jėgos*, *juodoji provokacija* taip pat vertiniai.

4.2. 'Amoralus, susijęs su nusikaltimais ir nešvariais darbais'. Šiuo atveju semema 'nešvarus' vartojama metaforiškai, moralės sferoje, todėl galime teigti, kad perkeltinė *juodo* semema 'amoralus, nešvarus' iš dalies susijusi su spalvos reikšme:

... tas šlamėjimas ne tik erzino Tito ausį ir mintis, bet ir barstė į susigrąžintą rojų juodu Kvedaro darbų pelenus Šav. 89.

Weh mir! noch in meines Alters Tagen musst' ich unbewusst dienen so schwarzem Werk Grillp., 2, 113.

Ši sema yra taip pat frazeologizmuose *juoda dėmė/šešėlis*, vok. *schwarzer Fleck/Schatten*:

Juodu šešėliu tebeslėgė kaimą krautuvininko Aloyzo ir valsčiaus viršaitčio Adulio mirtis Šav. 139.

Robert überdachte die schwarzen Flecke in seinem Register Ka. 13.

Vokiečių kalbos frazeologizmas *das schwarze Brett* (juodoji lenta) anksčiau reiškė lentą, kurioje buvo iškabinamos blogų mokinių nuotraukos ir sąrašas. Dabar šio frazeologizmo semantika prasiplėtė: tai apskritai skelbimų lenta, kurioje iškabinamas tiek blogų, tiek gerų mokinių/studentų sąrašas, taip pat įvairūs pranešimai [Grimm, 9, 2316]: *Ein Mitglied der Gemeindebehörde hat vorgeschlagen, die Namen der Schuldner am Schwarzen Brett bekanntzugeben* Dig. 166. *Hast du den Anschlag am Schwarzen Brett gesehen, dass die Prüfungen um acht Tage verschoben sind* MDtI.

Juodas 'amoralus, nusikaltėliškias' dažnas taip pat politiniuose frazeologizmuose: *juodasis sąrašas*/schwarze Liste, *juodoji birža, rinkla* / der schwarze

Markt, Schwarzmarkt. Lietuvių k. tai vertiniai iš rusų k. Šiuose frazeologizmuose būdvardis *juodas* apibūdina daiktavardžius, žyminčius įstatymui priešiškus reiškinius. Vokiečių k. šalia frazeologizmo *der schwarze Markt* yra nemažai jam giminiškų pasakymų: *etwas schwarz kaufen/verkaufen* (nelegaliai pirkti/parduoti), *schwarze Geschäfte machen* (prekiauti uždraustomis prekėmis, užsiimti nešvariais, nelegaliais darbais), *eine schwarze Kasse führen* (turėti nelegalių pinigų) [WDG, 5, 3338]. Abiejose kalbose ši *juodo/schwarz* sema sutampa su perkeltine paraspalvos pavadinimo *tamsus/dunkel* sema 'įtartinas'. Šiuo atveju *juodas* taip pat yra paraspalvos pavadinimo *tamsus* sinonimas – *juodas* : *tamsus*, *schwarz* : *dunkel*, plg.:

Kaimo varguoliai, stoję į kolektyvinių ūkių kelią, ... paliko tamsius metus LKŽK.
... yra kiek neįtikimų arba labai abejojamų žodžių, paimtų, matyt, iš tamsokų šaltinių LKŽK.

Jis daug tamsių darbelių pridarė, bet vis nepakliūva LKŽK.

... endlich kommt Licht in seine dunkle Vergangenheit WDG, 2, 869.

... sein Kapital kommt aus dunklen Quellen WDG, 2, 869.

nämlich der Mord sei ein Handwerk „für die dunklen Elemente aus dem Osten gewesen“ Bernh. 138.

4.3. 'Susijęs su tamsiomis, neiškiomis jėgomis'. Šios semos ištakų reikia ieškoti mitologijoje. Tiek lietuvių, tiek vokiečių mitologijoje dvasios buvo vaizduojamos juodos, nes jos buvo siejamos su požemine karalyste, kurioje visada viešpatauja tamsa (Basanavičius, 1970, p. 286; Вольтер, 1890, c. 375; Grimm, 9, 2316). Ši *juodo* sema yra frazeologizmuose *juodoji magija/die schwarze Kunst, Magie, juoda knyga/das schwarze Buch*, plg. liet. *juodknygius*. Tokie frazeologizmai bendri visoms Europos kalboms. Frazeologizmas *juodoji magija* kilęs iš vidurio lotynų kalbos žodžio *nigromantia*. Anksčiau jis buvo siejamas su mirusiųjų užkalbėjimais, o vėliau su tamsių jėgų, tiksliau velnio, iššaukimu [Grimm, 9, 2316]. Juodosios knygos buvo statomos priešpriešais šventoms, geroms knygoms. Į lietuvių kalbą šie frazeologizmai bus atėję su krikščionybe.

Ši sema atsispindi taip pat vokiečių k. frazeologizme *der schwarze Mann* (vaikų baidyklė, baubas, maumas), kuris ypač paplitęs vaikų kalboje [WDG, 5, 3339: *Manchmal hiess das Spiel: Wer fürchtet sich vorm schwarzen Mann* Wo. 121.

Šią semą turi taip pat perkeltinė paraspalvos pavadinimo *tamsus* semema 'neiškus, nematomas', o tai mums vėl leidžia kalbėti apie *juodo/tamsaus* sinonimiją, plg.:

Vargu ar atsiras tamsių jėgų, kurios išdrįstų pradėti karą Tiesa, 1961, N 90.

tame dalyke Lietuvos istorija yra didžiai tamsi
Dauk 1, 102.

Sein Schreiben war ein Hinabgehen zu den dunklen Mächten Ka. 78.

Ein Schuss ist gefallen, ein Stein hat sich gelöst, eine dunkle Hand hat zwischen uns gegriffen Re. 161.

*Kaskartą jos atsakymai būna
tam sesni ir nesuprantamesni*
LKŽK.

*Katzen im Hinterhalt durchkreuzten
einen mit dunklen
Gedanken Bernh. 72*

Prie šios semos galima dar priskirti perkeltinę *tamsaus* semumą 'atsilikęs, neišsilavinęs, prietaringas':

*Žmonės ten gyvena/Tamsūs
ir pikti;/ Pražudys jie mane,
Žasi tu pati Nėr., 1, 275.*

das dunkle Mittelalter
WDG, 2, 869.

4.4. Dažnai *juodas/schwarz* žymi kokio nors daikto ar reiškinio neigiamą ypatybę arba tiesiog vartojami kaip jų neigiami epitetai. Šiuo atveju *juodas* taip pat gali būti pakeistas paraspalvos pavadinimu *tamsus*:

*Vos Mergytė grįžo, tuojau pamiršo
ką tik regėtas erdves. Žemėje jos
atrodė juodas sapnas,
kurio nesinori prisiminti Rimk. 31.*

*Wir singen und springen und sind
froh und leben also ohne schwarze
Sorgen Wunderh., 2, 153.*

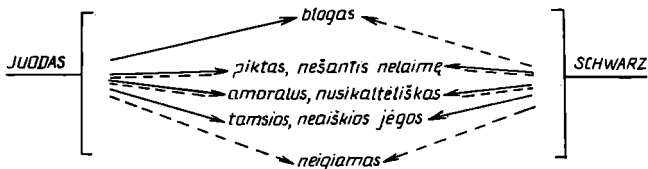
*Užtemdė tėviškės padangę/ Ne-
laisvės letena juoda*
Nėr. 282.

*Ein schwarzes feindliches Ge-
schick entrief sie dieser Szene*
Hö., 2, 123.

Ši semina dažniausiai pasitaiko poetinėje kalboje.

Taigi perkeltinė *juodo* semina 'blogas' gana išsišakojusi ir turi kelias semas. Beveik visos šios semos, išskyrus 4 ir 4.1, yra bendros su paraspalvos pavadinimo *tamsus* semomis, todėl galima tvirtinti, kad *juodas* ir *tamsus* priklauso tai pačiai sinoniminei grupei. Atitinkama vokiečių *schwarz* semina yra frazeologiškai ribota, t. y. dažniausiai aptinkama frazeologizmuose. Apskritai visos semos 'blogas' semos, lyginant su kitų semų semomis, dažniausiai išryškėja frazeologizmuose.

Juodo/schwarz semos 'blogas' ir jos semų vartojimą galima pavaizduoti grafiškai:

Schemas paaiškinimas:

→ *laisvas vartojimas*

==> *laisvas vartojimas ir dalinė frazeologizacija*

- - -> *stilistiškai ir frazeologiškai apribotas vartojimas*

5. Iš viso to, kas čia pasakyta, matyti, kad spalvos būvardžių *juodas* / *-schwarz* šalutinės sememos, tiek tiesioginės, tiek perkeltinės beveik sutampa. Nesutampa tik kai kurios semos: 1.1. 'sunkus, kasdienis' ir 1.2. 'neužbalintas, be mėsos', taip pat semema 2. 'neapsėta dirva, sutrempta žemė'. Vokiečių *schwarz* šios sememos visai neturi. Visos kitos sememos ir jų semos sutampa. Sememos 3. 'nelaimingas, liūdnas' ir 4. 'blogas' plačiai vartojamos frazeologijoje. Tai, kad beveik visos sememos 'blogas' semos sutampa su atitinkamomis paraspalvos pavadinimo *tamsus* semomis, galima daryti išvadą, kad juodos spalvos pavadinimai abiejose kalbose kilę iš paraspalvos pavadinimo [Fraenkel, 1962, t. 1, p. 32; Hamp, 1971, vol. 14, p. 2; Herne, 1954, p. 16; Pokorny, 1959, t. 1, p. 118–119].

DIE NEBENBEDEUTUNGEN VON SCHWARZ IM LITAUISCHEN UND IM DEUTSCHEN

G. ASTRAMSKAITĖ

Zusammenfassung

Die Nebenbedeutungen von *Schwarz* sind in beiden Sprachen gleich. Sogar die übertragenen Sememe fallen zusammen. Viele Seme, besonders die des übertragenen Semems 'schlecht', fallen mit den entsprechenden Semen der übertragenen Sememe von dem Parafarbwort *dunkel* zusammen und bilden dementsprechend synonymische Reihen mit ihm. Das lässt sich durch die gleiche Etymologie der beiden Wörter erklären, nämlich aus dem Parafarbwort *dunkel/tamsus*.

I SUTRUMPINIMAI

- Balt. — Baltušis J. Abiše. V., 1974.
 Beb. — Bebel A. Aus meinem Leben. Berlin, 1966.
 Bernh. — Bernhard Th. Frost. Frankfurt a. M., 1972.
 Bor. — Boruta K. Mediniai stebuklai. V., 1971.
 Bub. — Bubnys V. Nesėtų rugių žydėjimas // Pergalė. 1975. Nr. 9–11.
 MKČ — Čiurlionis M. K. Laiškai Sofijai. V., 1973.
 Dauk. — Daukantas S. Raštai. V., 1976. T. 1–2.
 Wunderh. — Des Knaben Wunderhorn. Alte deutsche Lieder. Berlin, 1966. Bd. 1–3.
 Dig. — Diggelmann W. Ich und das Dorf. Berlin, 1974.
 MDTf — Friederich W. Moderne deutsche Idiomatik. München, 1966.
 Grillp. — Grillparzer F. Werke. Berlin, 1967. Bd. 1–3.
 Hart. — Hartung H. Wir Wunderkinder. Frankfurt a. M., 1957.
 Hochh. — Hochhuth R. Der Stellvertreter. Berlin, 1967.
 Hö. — Höltz L. Werke. Berlin, 1969. Bd. 1–2.
 Ka. — Kafka F. Brief an den Vater. Frankfurt a. M., 1975.
 Lank. — Lankauskas R. Pilka šviesa. V., 1968.
 LKŽK — Lietuvių kalbos žodyno kartoteką.
 KMa. — Mann K. Mephisto. Berlin, 1969.
 ThMa. — Mann Th. Erzählungen I. Berlin, 1975.
 Nėr. — Nėris S. Raštai. V., 1957. T. 1–3.
 No. — Noa W. Marlene Dietrich. Berlin, 1975.

- Po. — Požėra J. Mano teismas. V., 1968.
 Re. — Remarque E. M. Der Weg zurück. Hamburg, 1975.
 Rimk. — Rimkevičius V. Mažasis Princas // Literatūra ir menas. 1976. Nr. 31.
 Ro. — Roth J. Radetzky marsch. Berlin, 1973.
 Schi. — Schiller Fr. Werke. Berlin, 1976. Bd. 1—5.
 Sim. — Simonaitytė I. Raštai. V., 1956—1958. T. 1—6.
 Šav. — Šavelis R. Dievo avinėlis. V., 1974.
 Še. — Šeinius I. Vasaros vaišės. Kuprelis. V., 1970.
 We. — Weiss P. Das Gespräch der drei Gehenden. Frankfurt a. M., 1972.
 Wo. — Wolf Ch. Nachdenken über Christa T. Halle, 1974.
 WDG — Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache // Hrsrg. von R. Klappenbach und W. Steinitz. Berlin, 1968. Bd. 1—6.

LITERATŪRA

- Astramskaitė, 1977 — Astramskaitė G. Lietuvių juodos ir vokiečių *schwarz* optinės reikšmės. Kalbotyra. 1977. T. 28. P. 7—16.
 Baldinger, 1966 — Baldinger K. Semantique et structure conceptionnelle // Cahiers de Lexikologie. Paris, 1966. Vol. 8. P. 3—27.
 Basanavičius, 1970 — Basanavičius J. Rinktiniai raštai. V., 1970.
 Fraenkel, 1962 — Fraenkel E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg: Göttingen, 1962. Bd. 1—2.
 Grimm, 1955 — Grimm J. u. W. Deutsches Wörterbuch. Leipzig, 1955—1957. Bd. 1—16.
 Hamp, 1971 — Hamp E. P. Some Colour Words in -no- // International Journal of Slavic Linguistics and Poetics. 1971. Vol. 14. P. 1—4.
 Herne, 1954 — Herne G. Die slawischen Farbenbenennungen (eine semasiologisch-etymologische Untersuchung). Uppsala, 1954.
 Leisi, 1961 — Leisi E. Der Wortinhalt. Seine Struktur im Deutschen und im Englischen. Heidelberg, 1961.
 Pokorny, 1959 — Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern; München, 1959—1969. Bd. 1—2.
 Schippan, 1972 — Schippan Th. Einführung in die Semasiologie. Leipzig, 1972.
 Schmidt, 1967 — Schmidt W. Lexikalische und aktuelle Bedeutung. Berlin, 1967.
 Апресян, 1974 — Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. М., 1974.
 Виноградов, 1977 — Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и лексикография. М., 1977.
 Вольтер, 1890 — Вольтер Э. А. Материалы для этнографии латышского племени. Пб., 1890.
 Войшвилло, 1967 — Войшвилло Е. К. Понятие. М., 1967.
 Звегинцев, 1957 — Звегинцев В. А. Семаснология. М., 1957.
 Иванов, Топоров, 1965 — Иванов Вяч. Вс., Топоров В. Н. Славянские языковые моделирующие системы. М., 1965.
 Смирницкий, 1954 — Смирницкий А. И. К вопросу о слове (проблема „тождества слова“) // Тр. ин-та языкознания АН СССР. 1954. Т. 4. С. 16.
 Стернин, 1979 — Стернин И. А. Проблемы анализа структуры значения слова. Воронеж, 1979.
 Шмелев, 1973 — Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики. М., 1973.
 Уфимцева, 1986 — Уфимцева А. А. Лексическое значение. М., 1986.

Vilniaus V. Kapsuko universiteto
 Vokiečių filologijos katedra

Jteikta
 1986 m. gruodžio mėn.